

Goed sociaal werk in het licht
van sociale rechtvaardigheid

De macht van de taal

Kort lontje

Weerstand

Het gebruik van termen als 'weerstand' of 'kort lontje'

- Framing?
- *Vanzelfsprekendheden!*
- Niet individueel, maar sociaal
- Beroepsgroep SW

‘Kwetsbare burger’ als vanzelfsprekende term

- Clienten van het sociaal werk
 - Kwetsbare burgers!
 - Mogelijk ook kansarme/uitgesloten burgers?

Sociaal werk: sociale rechtvaardigheid in drievoud

1. Sociaal werk als maatschappelijke institutie: helpen/ondersteunen van mensen
2. Het signaleren van concrete knelpunten, misstanden, onrechtvaardigheden
Sociaal onrecht **aan de kaak stellen**
3. In de eigen werkwijze bepaalde vanzelfsprekendheden en impliciete normativiteit zichtbaar maken
Mogelijk sociaal onrecht **aan de orde stellen**

De hoofdpunten van mijn verhaal

Sociaal werkers zouden in de eigen werkwijze sociale rechtvaardigheid kunnen bevorderen door

- (1) de **impliciete** normativiteit van wetenschappelijke categoriseringen zichtbaar te maken (b.v. **kwetsbaarheid**)
- (2) aan de orde te stellen in het licht van sociale rechtvaardigheid: nieuwe vorm van moreel beraad

Het wetenschappelijk-categoriserende spreken over mensen

- stoornis
 - autisme
 - ADHD
 - verzamelwoede
-
- kwetsbaar
 - beperkt zelfredzaam
 - weerstand
 - gebrek aan zelf-inzicht/ziekte-inzicht
 - gebrekkige impulsregulatie
 - vermijdingsgedrag
 - sociale angst
 - zorgmijder

Hoe verhoudt dit spreken zich tot
het doel van het sociaal werk?

Doel van het sociaal werk

- Beroepscode sociaal werk:
De sociaal werker bevordert het tot zijn recht laten komen van de cliënt **in wisselwerking** met zijn omgeving
- Dus: de cliënt **in** zijn sociale context
- Zijn omgeving/sociale context: gezin, familie, vriendenkring, werk, gezondheidszorg, welzijnszorg, school, buurt, wijk, gemeente, samenleving

Individualisering door categorisering

- Clientenproblematiek wordt herleid tot een wetenschappelijk aantoonbaar *individueel* tekort/onvermogen van de cliënt
- Dus: **los** van de *sociale* context
- ‘De kwetsbare burger’ als geïndividualiseerde probleemcategorie
- Terecht? Onterecht?

De vraag is nu

- In hoeverre zouden we in concrete gevallen niet alleen met recht kunnen spreken van 'kwetsbare burgers', maar met minstens evenveel recht van 'kansarme/uitgesloten burgers'?
- Twee verschillende perspectieven/constructies

Enkele voorbeelden van vaak
vanzelfsprekende individualisering

De oudere als kwetsbare of als kansarme/uitgesloten burger?

Kwetsbaar-zijn of kwetsbaar-maken?
Maatschappelijk uitgerangeerd?

Het ideaalbeeld van de ouderdom: de vitale oudere
met het Zwitserlevengevoel
(‘Forever young!!’) (‘Forever old??’)

De oudere als kwetsbare of als kansarme/uitgesloten burger?

Kwetsbaar-zijn of kwetsbaar-maken?
Maatschappelijk uitgerangeerd?

Het ideaalbeeld van de ouderdom: de vitale oudere
met het Zwitserlevengevoel
(‘Forever young!!’) (‘Forever old??’)

Schuldenproblematiek

- Vooral het resultaat van iemands kwetsbaarheid??
- Schaamte/schuldgevoel!
- Ook ruimte voor (h)erkenning van mogelijk sociaal onrecht?
- De *ideologie* van de gelijke kansen en de *feitelijke* kansenongelijkheid
- Menselijke waardigheid (Presentie, Empowerment, Bindkracht)

Client verzet zich tegen de diagnose 'autisme' (ASS)

- “Ik ben niet gestoord!”
- “Dit voelt alsof ik als persoon weer wordt afgewezen.”
- Weerstand tegen een mogelijk pijnlijke waarheid over zichzelf?
- Psychiatrische diagnose als een vorm van sociale uitsluiting?

Woede-uitbarsting

“Ik ben godverdomme altijd de klootzak!”

- Kort lontje/gebrekkige impulsregulatie??
- Dubbel sociaal onrecht/uitsluiting??

Goed sociaal werk in het licht van sociale rechtvaardigheid

Goed sociaal werk houdt rekening met

1. de persoonlijke kwetsbaarheid van mensen met weinig hulpbronnen
2. mogelijk sociaal onrecht, sociale achterstelling, uitsluiting, kansenongelijkheid in hun leven

Hoe?

‘Kwetsbare’ meneer Nicholson met ‘weerstand’

Vormen van (heftige) verzet

- Hard weglopen
 - Op felle toon tegenspreken
 - Dodelijk zwijgen
 - Schelden, schreeuwen, dreigen
 - Een deur intrappen
 - Iemand een knal verkopen
-
- Hoe dergelijk gedrag te duiden?
 - Weerstand?
 - Oneens?

Het vaak *vanzelfsprekende* gebruik van termen als 'kwetsbaar' en 'weerstand'

- Een humane manier van helpen? Meneer Nicholson recht doen?
- Een 'humane' manier van uitsluiten? Meneer Nicholson onrecht aandoen?

De vraag over weerstand, kwetsbaarheid e.d.

- Primair is niet de *cognitieve* vraag: “In hoeverre is er sprake van weerstand bij een client?”
- Primair is de *normatieve* vraag:
“In hoeverre wordt een cliënt recht gedaan dan wel onrecht aangedaan door zijn verzet te herleiden tot weerstand?”

Het discours

- Niet een *meningsverschil* over b.v. de mate van weerstand
- Maar *verzet* tegen de *vanzelfsprekendheid* van het wetenschappelijk-categoriserende spreken/discours
- Ruimte voor een ander discours?

De strijd om het discours (1)

- 'Stoelendans-met-maar-één-stoel' (Harry Kunneman/Lyotard)

De strijd om het discours (2)

Hoe deze strijd beslechten?

Gestaltswitch: niet eenduidig, maar **meerduidig** kijken!

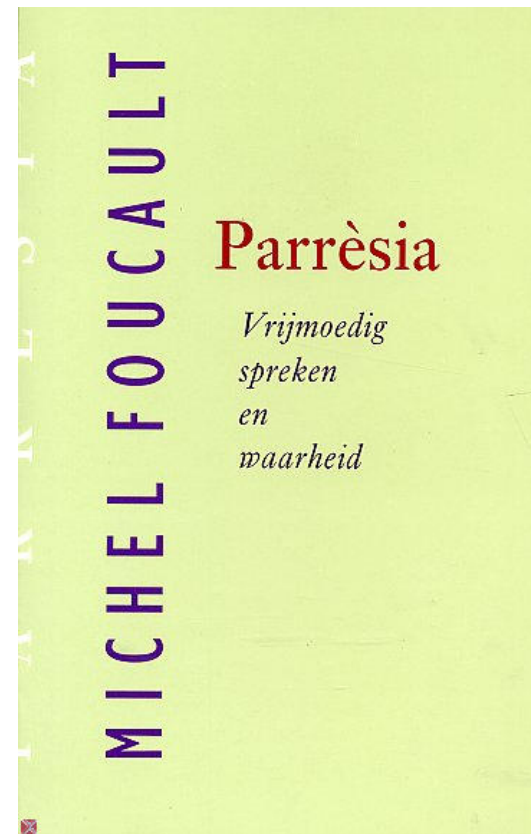
- Meneer Nicholson met 'weerstand': kwetsbare én uitgesloten burger
- De helpende én de uitsluitende kant van categoriserende termen
- Beide kanten hebben recht van spreken!
- Hoe?

Moreel beraad: een socratisch-parrèsiastische werkwijze (1)

Socrates (469 – 399 vC)

Michel Foucault (1926-1984)

De algemene parrèsiastische vraag

In hoeverre wordt een cliënt recht gedaan dan wel onrecht aangedaan door zijn problematiek te herleiden tot een bepaald verondersteld individueel onvermogen/tekort?

Moreel beraad: een socratisch-parrèsiastische werkwijze (2)

- Mogelijke aanleiding: een concrete casus (b.v meneer Nicholson)
- Voorwaarde: sociaal werker(s) met een bepaald ethos
- 1. De professionele moed van sociaal werkers om hun collega's aan te spreken op bepaalde met elkaar gedeelde *vanzelfsprekendheden*
- 2. De professionele moed van collega's om zich te *laten* aanspreken

Parrèsiaastisch spreken

1. Parrèsia = vrijmoedig, risicovol, openhartig, waarachtig en onopgesmukt tegenspreken
2. Aansprekend/appelerend t.b.v. de goede, rechtvaardige zaak
3. Geen (bet)weter! Spreken vanuit een (socratisch) niet-weten
4. Confronterend spreken
5. Verbindend spreken

De strijd om het discours (3)

Parrèsiaistische strijd met het wetenschappelijke spreken

- Niet: aan de kaak stellen
- Niet: ontmaskeren = eenduidig kijken
- Niet: taalverbanning = stoelendans-met-maar-één-stoel!!

- Wel: *vanzelfsprekendheden* aan de orde stellen
- Wel: meerduidig kijken
- Wel: taalverrijking = ruimte creëren voor een ander soort spreken

Hoe reflecteren over die 'Gestaltswitch'?

Normatief-narratieve leerprocessen!

- Geen *algemene* beschouwingen!
- Gezamenlijk leren aan de hand van de eigen praktijkverhalen:
 1. over het werken met cliënten
 2. verbonden met een bepaald *concreet* praktijkprobleem

Terug naar meneer Nicholson

- Parrèsiastische vraag: “In hoeverre wordt een cliënt recht gedaan dan wel onrecht aangedaan door zijn heftige verzet te herleiden tot weerstand?”
- Twee mogelijke sociale constructies van dat verzet:
 1. De client verzet zich, *doordat* (objectiverende blik)
 2. De client verzet zich, *omdat* (subjectiverende blik)
- Recht doen aan het een?
- Recht doen aan het ander?
- Aan allebei?
- Hoe ziet dat er concreet uit?

De eigen praktijkverhalen/narratieven

- De verteller als betekenisgever
Het eigen zelfbegrip
Normatief geladen: betekenisgeving/waarden/waardenorientaties
(mensbeelden, maatschappijbeelden, noties van het goede leven)
- De luisteraar als betekenisgever
- Elkaars verhalen en zelfbegrip
 1. empathisch bevragen (invoegend bevragen)
 2. kritisch bevragen (uitvoegend bevragen)

Leerzame wrijving

- Tussen verschillende betekenisgevingen/waarden/waardenorientaties
- Op concreet, narratief niveau!
- Leerzame wrijving: confronterend én verbindend

Doel?

Trage vragen

Doel van de socratisch- parrèsiastische werkwijze dit leren (1)

- Niet snelle, maar 'trage vragen': niet primair gericht op het vinden van oplossingen of het geven van adviezen in acute situaties.
- Niet het ontwikkelen van algemene voorschriften of protocollen.

Doel van de socratisch- parrèsiastische werkwijze (2)

- Aan de hand van concrete verhalen
- Verheldering + verdieping van je eigen zelfbegrip als normatieve professional
- Verheldering + verdieping van jouw begrip van/voor anderen als normatieve professionals
- Basis voor het *gezamenlijke* leren

Doel van de socratisch- parrèsiastische werkwijze (3)

- In die verhalen sociale rechtvaardigheid als de morele horizon van het sociaal werk **concreet** laten oplichten
- Het **concreet** versterken van de gevoeligheid voor sociale rechtvaardigheid

Doel van de socratisch- parrèsiastische werkwijze (4)

Daardoor het (verder) ontwikkelen van

- een (parrèsiastisch) ethos/ethisch bewustzijn
- een narratief rijkere werkomgeving
- een *culturele humuslaag* van leerzame, inspirerende verhalen, voorbeelden, beelden
- een gezamenlijke, narratief gedragen werkcultuur in het licht van sociale rechtvaardigheid.

Tot slot

- Post-hbo-training voor sociaal werkers (vanaf 22 januari 2019) aan de Academy van hogeschool Inholland: *Sociaal onrecht in de praktijk van de sociaal werker*
- Digitaal artikel Sociale vraagstukken
<https://www.socialevraagstukken.nl/goed-sociaal-werk-vereist-een-kritische-benadering-van-wetenschap/>
- Artikel in Vakblad Sociaal Werk
- Artikel in Waardenwerk
- Artikel in Journal of Social Intervention

Het einde!

